

Рисковото поведение у децата - следствие от “сврѣх протекцията” на родителите

24 март 2012г.

**Йордан Танковски
психолог**

Притчата за “Таралежа”

Изводът от тази история:
Най-добрата връзка не е тази, която свързва перфектните хора, а онази, при която всеки се научава да живее с недостатъците на другите и да признае техните качества.

Съдържание на презентацията

Теми:

- Какво е рисково поведение
- Причини за рисковото поведение
- Свръх протекцията на родителите и връзката с рисковото поведение
- Видове доминиращи майки и последствия за децата
- Възможните превантивни алтернативи

РИСКОВО ПОВЕДЕНИЕ

“Най-големият риск в живота е да не поемаш риск”

Бил Гейтс

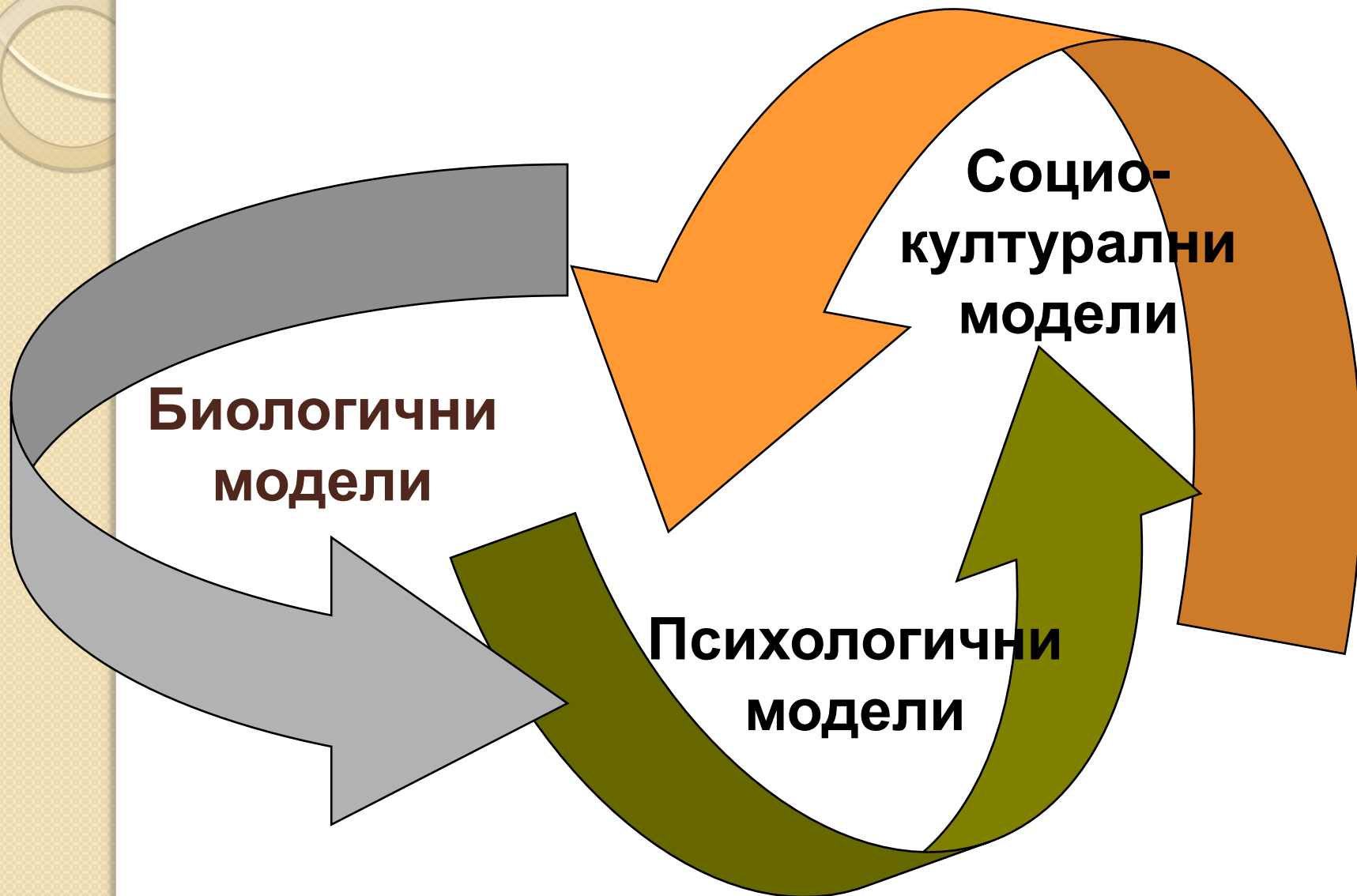

Какво е рисково поведение?

- **Поведение, застрашаващо самия индивид или други хора**
- **Поведение, което може да накара човек да вземе “нездравословни” решения и да “влезе” в ситуация на риск**
- **Поведение, при което дадена личност проявява лош самоконтрол**
- **Поведение, свързано с рискови ценности**
- **Поведение, което е следствие на лоша или ниска самооценка и др.**

Търсене на причини

Логически нива на рисковото поведение

Закон на пирамидата:

- Изменение, станало на по-ниско логическо ниво, рядко засяга по-високите нива
- Промяна, станала на по-високо ниво, почти винаги предизвиква комплекс от изменения на по-ниските нива

Среда

- време, място, общество, предмети, обкръжение, външни фактори
- въпросът “Къде?”

Поведение

- действия, навици, привички, модели
- въпросът “Какво?”

Способности

- умения, заучени модели, стратегии на реагиране
- въпросът “Как?”

Ценности

- правила, принципи, убеждения обобщения възгледи
- въпросът “Защо?”

Идентичност

- ЛИЧНОСТНО
своеобразие,
съкровеният аз
- въпросът "Кой?"

Кои са основните причини за рисковото поведение?

- Дивиантни навици
- **Свърх протекцията на родители**
- Семейството – занижена заинтересованост на родителите към децата
- Липса на ясна личностна идентификация

Кои са основните причини за рисковото поведение?

- Възрастовите особености – поколенчески различия/юношите и младите хора/
- Лошо образование/или липса на такова/
- Възрастта, пола, културалните особености и окръжаващата среда
- Ранна агресия, провали в ученето и отпадане от училище
- Груповият натиск

Какво е свръх протекция?

Няма ясно и точно определение!

Смята се, че това са т.н. доминиращи – родители. Наречени са “хеликоптери”, защото обикалят непрекъснато около детето си!

Важно уточнение!

Това са родители, които преди всичко искат да защитят децата си от реални или въображаеми вреди!

Доминиращият родител не е диагноза на лоша социална болест!

Доминиращият родител не е "лош човек"!

Характерни черти на доминиращите родители

- Често не позволяват на децата си да опитват нови неща, макар и с малък риск
- Страховете на родителите оживяват в децата им
- Страхът и тревожността са начин на мислене
- Несъзнателно усещане, че децата са неспособни да се справят сами
- Свръх възискателни и строги – това е прекалена амбицията на тези родители да научат децата си на ред и порядки, да ги накарат да постигат високи резултати във всичко
- Постоянна загриженост и стремеж за задоволяване на много прищевки на децата

Характерни черти на доминиращите родители

Поставят децата в “инкубатор” и те (децата) не развиват свои съпротивителни сили към негативното в живота

Чувството за границите на личността на родителя и тази на детето липсва

- По-често те правят избора за децата си
- Проектират своите нереализирани амбиции върху децата
- Прекалено са критични

Фрази, които доминиращите родители използват

“Внимвай ще паднеш!”

“Пази се, ще се удариш”

“Не харесвам твоите приятели”

“Аз ще реша какво ще правиш”

“Това момиче не е за теб”

“Аз имам две висши образования, а ти, дали ще завършиш средно?”

“Ще ми се обаждаш през 1 час”

“Това, не е за теб”

“От теб нищо няма да излезе”

Последствия за децата

- Имат проблеми с общуването
- Децата често стават пасивни “конформисти”
- Все по-трудно взимат решения сами – очакват външна помощ
- Често лъжат или преувеличават, за да не се злепоставят пред родителите (учителите или в компанията приятели) или за да не бъдат наказани
- По-трудно развиват умения за живота

Последствия за децата

- Стават жертви на тарторите в класа
- Имат проблеми със самочувствието
- Останалите ги възприемат за аутсайдери

Поддават се на групов натиск и не умеят да се съпротивляват на негативен "лидерски" подход към тях
Лесно стават жертви на манипулации

Не умеят да разпознават основни емоции у хората

- Не умеят да бъдат атрактивни, (особено пред другия пол)
- По-често са пасивни, но при защита могат да бъдат и агресивни (заради фрустрацията)

Последствия за децата

- Често са лишени са от възможността да се учат от своите грешки
- Живеят в състояние на несигурност и тревожност
- Комплекс за малоценност
- На по-късен етап се появява липса на борба за постигане на собствените цели
- Не умеят да се защитават (по-късно не защитават своите постижения, които другите ограбват)
- Нямаат свои амбиции или често приемат чуждите за свои
- Силен респект към деспотични авторитети и склонност към подчиняващо се поведение

Фрази, които децата на доминиращи родители използват

“Аз не мога, ти реши”

“Моето мнение е като твоето”

“Мамо, кажи ми какво да правя”

“Не съм сигурен за

“Дали да направя това или онова, а?”

“Каквото, ти кажеш”

“Ти винаги си права мамо”

“Аз вярвам, че ти знаеш”

Три типа доминиращи майки

Авторитарната майка

Майката “орлица”

“Ригидната майка”

Авторитарната майка

- По-често санкционира отколкото хвали
- Детето трябва да заслужи нейното внимание
- Дава заповеди
- Директна намеса в личния живот на детето
- Подценява възможностите и усилията на детето
- Почти липсва диалог
- Налага забрани, ограничения, а често и наказания
- Амбициите на майката са амбиции и на детето

Майката “Орлица”

- “Сприятелява” се с детето, но го задушават с обич
- Решава всичките му проблеми
- Защишава го агресивно пред другите, защото знае, че “то е право”
- Бърка се в личния му живот, без да го наставлява директно
- Надценява възможностите на детето си
- Винаги се отзовава на всеки повик за помощ
- Никога не му се кара и понякога търпи унижително-агресивно отношение към себе си
- Общува с приятелите на детето твърде фамилиарно
- Избира “гаджетата” на порасналото дете според нейните вкусове

Ригидната майка

- Неадекватно емоционално отношение към детето
- Нито го хвали, нито му се кара
- Държи се неангажиращо и безразлично
- Липса на емоционално съгласуване с детето
- Не дава обратна връзка
- Не се ангажира достатъчно с неговите проблеми

Рядко говори за преживяванията и проблемите на детето

Не оценява неговите усилия и възможности

Проявява афективна студенина, при което детето не усеща родителската обич и внимание

Авторитарната майка и детето “Рапунцел” или “Пепеляшка”

Пепеляшка е изолирана от родителите си, липсва и тяхната подкрепа и помощ, а Рапунцел е затворена в една кула – постоянно е наблюдавана и контролирана от злата вещица, която иска Рапунцел само нея да обича

Авторитарната майка и детето „Рапунцел“ или „Пепеляшка“

- Детето Рапунцел се бунтува, за да спечели свободата си, но отива да се учи на «улицата» или
- Става безинициативно и несамостоятелно, държейки се за «полата на майка си»
- Детето «Пепеляшка» е тревожно, озлобено и отхвърлено
- И «Пепеляшка» и «Рапунцел» нямата самочувствие
- Детето Пепеляшка не споделя своите страхове пред родителя си, за да не се изложи
- И двете деца са готови да лъжат, за да не бъдат наказани
- И двете деца се подчиняват на авторитарни авторитети
- Когато са заплашени и двете се подчиняват на заповедта на по-силния
- Страхуват се от провал
- И двете стават конформисти

Авторитарната майка и детето “Рапунцел” или “Пепеляшка”

- Бащата най-вероятно при такава майка е слаб човек, "под чехъл" и с нищо не може да защити детето
- Има лош самоконтрол
- Детето чувства липса на емоционална подкрепа
- По-късно стават или жертви на насилие или стават насилници
- Детето чувства, че е в тежест на родителите
- Трудно взема само решение
- Бори се за доверието на майката
- Не очаква похвали, а критики
- В училище, често са в ролята на аутсайдери
- Такова дете очаква похвала от други авторитети
- Поддават се на манипулация и се подчиняват на тарторите в класа

Явлението “Заучена безпомощност”

- Деца с изявени авторитарни родители често стават жертви на насилие
- Наблюдава се явлението “**заучена
безпомощност**” . Появява се, когато детето е в ситуация на жертва и има множество минали неуспешни опити за избягване на ситуация на насилие спрямо него. Това поражда чувства на безнадеждност, безпомощност и неспособност за контролиране на собствената съдба – ситуация «горкият аз»

Ригидната майка и “Малката разбойничка” от “Снежната царица”

Малка разбойничка е тази, която дава на Герда своя елен, за да стигне до двореца на Снежната царица. Помните ли начина по който я възпитаваше нейната майка и как се отнасяха двете помежду си? - Детето не е нахранено, ходи необлечено, живее при тежки битови условия и т.н. Майката упражнява формален контрол като липсва истинска емоционална връзка

Ригидната майка и “Малката разбойничка” от “Снежната царица”

- Майката на Малката разбойничка е метафора на липсата на внимание, грижа и подкрепа
- Формално грижещ се родител
- Детето чувства, че е в тежест
- То бързо се научава да заобикаля формалния контрол
- Детето живее и създава свой собствен свят. Има силни фантазии, които компенсират родителското безразличие
- За съжаление често такива деца се свързват с асоциални компании и стават безделници, скитници

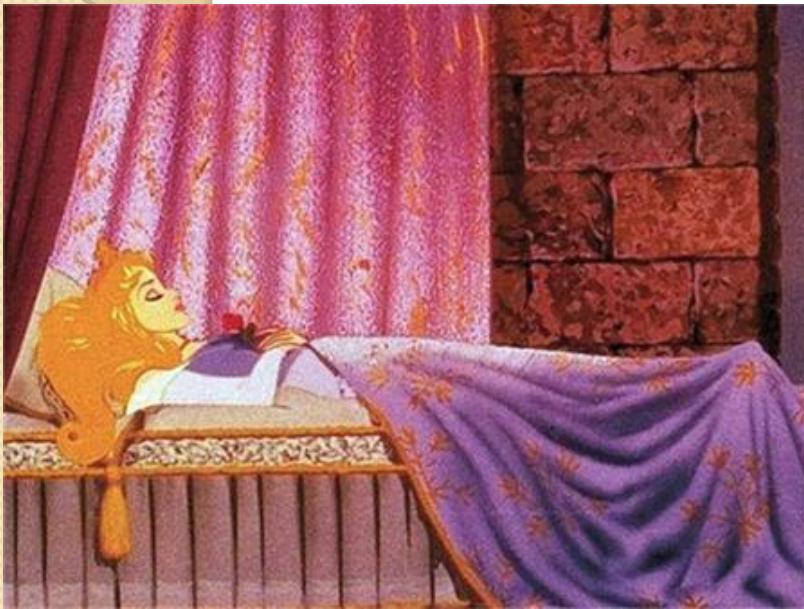
Ригидната майка и “Малката разбойничка” от “Снежната царица”

- Детето също става конформист
- Не разпознава емоциите на хората
- Поддава се на манипулации
- Има лош самоконтрол
- Търси хора, които да го признаят
- Силно се влияе от авторитети
- Умее да се подмазва
- Фантазира и живее в свой свят
- Често си играе само
- Отстъпва лесно под натиск
- Ниска самооценка

Майката “Орлица” и детето тип “Спяща красавица”

Родителите на Спящата красавица много дълго чакали дете и когато то се родило го обкръжили с всякакви грижи, направили пищно кръщение и поканили знайни феите, за да го дарят с всички дарби за които човек може да си помисли

Майката “Орлица” и детето тип “Спяща красавица”

«Спящата красавица» е обсипвано с много внимание дете

- Според родителите това е най-хубавото, най-умното и добро дете
- Това дете е под постоянно покровителство
- Възхищават му се от всички явни и не чак толкова явни способности
- Непрекъснато е хвалено и получава майчинско обожание
- Лош самоконтрол
- По-късно детето се превръща в отчаян егоцентрик, който иска да бъде център на внимание

Майката “Орлица” и детето тип “Спяща красавица”

- Детето иска да постига всичко с минимум усилия
- Тези деца не придобиват самостоятелност и отговорност
- Детето живее с усещането, че трябва да осъществи свръх изискванията и амбиции на майка си
- Появява се фрустрацията – от една страна желанието да не разочарова майката, а от друга невъзможността да постигне това, което се очаква от него
- Момчетата по-късно избират жените си по модела на майка си (хем да е интимна партньорка, хем да е майка и да се грижи за него)

Майката “Орлица” и детето тип “Спяща красавица”

- Детето е с ниско самочувствие, въпреки че привидно се демонстрира висока самоувереност
- Твърде разглезено и е голям егоист
- Липса на емпатия и съчувствие към другите
- Често иска да е център на внимание
- Не може да понесе шеги за своя сметка
- Не умее да губи (приема загубата много фатално и драматично)
- Пред трудностите се отказва бързо и често за проблемите си обвинява другите хора
- Склонност да бяга от действителността, когато тя не съвпада с неговите очаквания
- Склонност към самосъжаление
- “Заучена безпомощност”

Общите черти на децата на трите майки!!!

- Децата имат ниско самочувствие
- Имат лош самоконтрол
- Не развиват емоционалния си интелект
- Живеят в страх и тревожност
- Често стават жертви
- Конформисти
- Възприемат ги като аутсайдери
- Проблемно общуване с връстници
- Поддават се на манипулиране много лесно
- Силно се влияят от авторитети
- “Заучена безпомощност”
- Рисково поведение

Има ли алтернативна майка?

41

ТОВА Е МАЙКАТА С АВТОРИТЕТ!

- Майката, която умее да поощрява и критикува, когато е необходимо
- Когато критикува – критикува поведението или мнението на детето, а не личността му
- Която дава **обратна връзка** на детето си, спазвайки правилото на сандвича (+ - +)
- Проявява обичта си, оставяйки пространство на детето да “диша”, да има свободно пространство

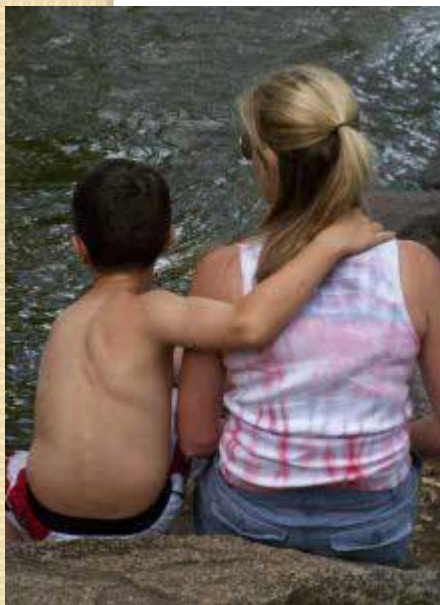

Авторитетната майка

- Използва различни мотивационни стратегии, базирани на мотиватора – “съвест”
- Поощрява успехите му, за да се затвърждават те у детето
- Критикува детето, използвайки “аз послание”, а не обидно “ти послание”
- Интересува се от мнението на детето
- Говори с него като с възрастен (не “фамилиарно-лигаво”)

Авторитетната майка

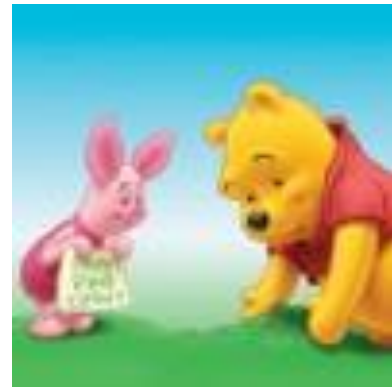

- Детето има възможността да изучава света ,без да е с програмирани ценности и поведение
- Разговаря с него без поучителен и наставнически тон
- Остава детето често само да взема решения, а тя фасилитира процеса
- Във всяка ситуация се търсят поуките
- Майка, която не иронизира и подценява детето си
- Майка, която не дресира, а възпитава
- Майка, която умее да общува с детето си

Няколко полезни насоки!

Прасчо, Мечо Пух и обратната връзка

Какво си казали Прасчо и Мечо Пух, след като Мечо пребил Прасчо без видима причина:

Прасчо: *Мечо, защо го направи!!! Аз мислех, че сме приятели!*

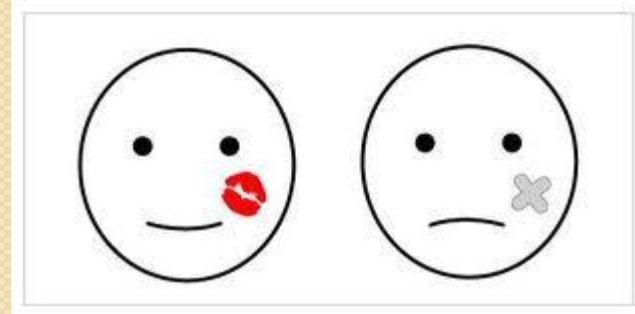
Мечо: *Аз откъде да знам какво си мислиш ти!*

Обратната връзка от родителя

Знам за себе си	Арена (публична личност)	Фасада (скрита страна)
Не знам за себе си	Сляпо петно	Мъртва зона (подсъзнание)
	Другите знаят за мен	Другите не знаят за мен

Видове обратни връзки

47

Позитивна обратна връзка

- Да насърчите повторното проявяване на поведението чрез засилването му
- Опишете поведението/ резултатите, които насърчавате/ хвалите
- Обяснете как се чувствате по отношение на поведението / резултатите на детето
- Ако е удачно, проучете какво точно детето е направило, за да постигне съответното поведение
- Благодарете на детето и го насърчете пак да направи това

Критична обратна връзка

- Целта на критичната връзка е да промени поведението на детето, а не майката да даде отдушник на емоциите си
- Проучете как детето преценява представянето/резултатите си
- Опишете поведението/ резултатите, които наблюдавате
- Проверете дали разбирането/ наблюденията ви са коректни
- Изслушайте дали не са налице смекчаващи обстоятелства
- Опишете внимателно какво точно искате
- Уверете се, че детето ще го направи
- Поощрете детето предварително за положените усилия

Правила за даване на обратна връзка

- Избор на подходящо време
- Фокус върху поведението, а не върху личността на детето
- Ползване на техниката „сандвич“
- Водене на диалог, а не на монолог
- Конкретност и факти
- „Аз“ – моето мнение
- Правилото 55/38/7

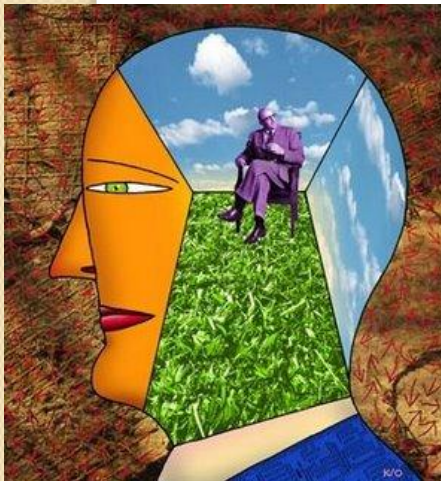
ИЗКУСТВОТО ПРИ ДАВАНЕ НА ОБРАТНА ВРЪЗКА НА ДЕТЕ:

**По-важно е не какво,
а КАК се казва на детето!**

Мотивиращата теория на “Трите С”

- Срам
- Съвест
- Страх

Модел за последователност на трите “С”

51

Масово в България се използва мотиватора “страх”. Родители, използващи по-авторитарен стил не се свенят често да “заплашват” децата си!

Истината е, че последователността от употреба на трите “С” при мотивиране на дете е да се започне със “съвестта”, ако не работи този мотиватор да се мине към “срама”, ако и той не работи да се приложи “страха”

Йордан Танковски

Превенция чрез общността

Родители – Училище - Среда

Насоки за превенция на рисковото поведение чрез умения за живот

- Учене на самоконтрол
- Емоционално усещане и емпатия
- Умения за общуване
- Умение за решаване на социални проблеми
- Получаване на подкрепа от страна както на родителите, така и на учителите
- Специално подпомагане на тълкуването, разсъждението и подпомагане оценката на различните рискове

Насоки за превенция на рисковото поведение чрез умения за живот

- Поощрение на взаимоотношения с връстници от други не рискови групи
- Асертивност и самоуважение
- Усилване на способността за взимане на нерискови решения
- Усилване на уменията за проучване и оценка на рисковете
- Усилване на уменията за критично мислене
- Способност за оказване на адекватна съпротива при натиск от други хора (връстници) за взимане на "неразумни" решения
- Умения за разпознаване на манипулативното поведение

И накрая.....

55

*Най- доброто от мен, което мога да ти дам,
е това, което искам за ти дам.*

*Най-доброто от теб, което можеш да ми дадеш,
е това, което искаш да ми дадеш.*

*Не искам нещо повече.
Искам **най-доброто.***

Хорхе Букай

Йордан Танковски

